

3. Вашкевич В. М. Історична свідомість студентської молоді: ціннісно-світоглядні орієнтири. Навчальний посібник для вищ. навч. закл. Київ : Світогляд, 2010. – 274 с.
4. Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук України; головний ред. В. Г. Кремень. Київ : Юрінком Інтер, 2008. – 1040 с.
5. Богданова І.М. Модульний підхід до професійнопедагогічної підготовки вчителя: Монографія. Одеса: Маяк, 1998. – 284 с.
6. Standing G. The Precariat The New Dangerous Class. BLOOMSBURY ACADEMIC. 2011. – 209 p. – URL: https://monoskop.org/images/9/98/Standing_Guy_The_Precariat_The_New_Dangerous_Class_2011.pdf
7. Стратегія розвитку вищої освіти в Україні на 2022-2032 роки: Схвалено розпорядженням Кабінету Міністрів України у 2022 р. – URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/news/2022/04/15/VO.plan.2022-2032/Stratehiya.rozv.VO-23.02.22.pdf>
8. Рекомендації парламентських слухань на тему: “Медична освіта в Україні: погляд у майбутнє”: Схвалено Постановою Верховної Ради України 2017 року. – URL: <https://ips.ligazakon.net/document/DH4ZN00A?an=3>
9. Стратегія розвитку медичної освіти в Україні: Схвалено Розпорядженням КМУ № 95-р від 27.02.2019 р. – URL: https://osvita.ua/legislation/Vishya_osvita/64114/
10. Звіт з досліджень в рамках проекту “Первинна та амбулаторна медична допомога громадянам України внаслідок військового конфлікту» підтриманого Міжнародним фондом “Відродження”. Січень 2023 р. – URL: https://www.irf.ua/wp-content/uploads/2023/01/irf_sociol_report_fin.pdf
11. Які хвороби загрожують українцям через війну. Розмова з санлікарем Кузіним // BBC News Україна. 22 вересня 2022. – URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/features-62987763>

Верменко А. Ю.,
НМУ імені О. О. Богомольця,
tomcossack1648@ukr.net

ВПЛИВ ФІЛОСОФІЇ ПРОСВІТНИЦТВА НА ФОРМУВАННЯ СВІТОГЛЯДНИХ І МОТИВАЦІЙНИХ ЗАСАД КОНЦЕПЦІЇ ЗДОРОВОГО СПОСОБУ ЖИТТЯ

Об'єктом основної уваги автора даного дослідження є вивчення і розуміння представниками філософії Просвітництва сутності людських потреб, механізмів їх формування і практичної реалізації як важливої складової світоглядних і мотиваційних засад здорового способу життя, що є важливою складовою профілактики фізичних і психічних хвороб, а також необхідною передумовою максимальної реалізації творчих сил людини. На думку автора, ідеї представників цього історичного періоду можуть бути

особливо актуальними в наш час, коли предметом гострої світоглядної та ідеологічної дискусії є співвідношення і принципи взаємодії раціональних та ірраціональних компонентів і засад мотивації людської поведінки, зокрема виявів деструктивності й агресії у колективній та індивідуальній свідомості та практичній діяльності.

У філософії французького Просвітництва існували різні варіанти розуміння й пояснення мотивів людської активності. Вольтер вважав, що пристрасті спонукають особистість до дії, а розум покликаний керувати цими діями, визначаючи їх оптимальні плани, форми, засоби. Для нормального функціонування й розвитку як особистості, так і суспільства надзвичайно важливою є гармонійна узгодженість здатності насолоджуватися сьогоdnішнім днем та вміння й прагнення піклуватися про майбутнє, тобто тактично і стратегічно орієнтованих потреб. “Дуже імовірно, що бог дав нам ці потреби й пристрасті для того, щоб наша винахідливість перетворила їх на наш добробут. Якщо ж багато людей ними зловживає, то нам не слід нарікати на те добро, яке люди обертають на зло” [1].

Відомий своїми блискучими афоризмами французький мислитель Франсуа де Ларошфуко (1613 – 1680) серед багатьох цікавих і влучних міркувань щодо мотивів людської поведінки висловив кілька таких, які заслуговують на увагу в контексті здійснюваного дослідження. “Пристрасті – це єдині промовці, докази яких завжди переконливі, їх мистецтво немовби народжене самою природою і засноване на неминучих законах”. “У людському серці відбувається постійна зміна пристрастей, і пригнічення однієї з них майже завжди означає перемогу іншої”. “Нам дарує радість не те, що нас оточує, а наше ставлення до оточуючого, і ми щасливі, володіючи тим, що ми любимо, а не тим, що інші вважають гідним любові” [2]. Наведені цитати дозволяють дійти висновку про те, що Ларошфуко, по-перше, вважав необхідним враховувати, а не ігнорувати чи придушувати, емоційно-підсвідому складову людської сутності під час планування та здійснення всіх різновидів і аспектів життєдіяльності особистості й суспільства. По-друге, на його думку, актуалізація одних потреб припиняє реалізацію інших, і саме така їх взаємодія, а не вплив різноманітних норм, планів, принципів, переконань, є головним і визначальним механізмом тактичної та стратегічної переорієнтації діяльності індивідів. Нарешті, на емоційний стан суб’єкта дії, який є показником ступеня задоволення його домінуючих потреб, значно вагомніше впливає власна оцінка життєвої ситуації, ніж соціальна оцінка.

Ж. О. Ламетрі висловив цікаву думку щодо того, що чим більше у живих істот розвинутий розум, тим більше втрачають вони інстинкти, і це не завжди і не за всіма аспектами є для них корисним [3]. Творчо розвиваючи ці міркування, можна дійти висновку про те, що надто незначне регулювання інстинктами людської поведінки є однією із причин того, що серед усіх мешканців нашої планети саме *Homo sapiens* виявився найбільшою загрозою для біосфери та власного виду. Наприклад, саме вроджені програми поведінки у переважній більшості випадків не дозволяють хижим та отруйним тваринам застосовувати у боротьбі за партнерів для розмноження, кормові, територіальні та інші ресурси проти особин свого виду ті найефективніші і смертельно небезпечні

засоби й прийоми нападу, які використовуються під час полювання на здобич чи захисту від тварин інших видів. Люди ж віддавна застосовують одні проти одних під час війн, злочинних нападів і навіть побутових сварок будьякі засоби й технології практично без жодних обмежень. В історії людства неодноразово здійснювалися спроби соціокультурної регламентації таких дій – від давньогрецьких законів про невикористання луків і стріл у війнах між полісами до сучасних міжнародних угод про заборону хімічної, біологічної зброї, протипіхотних мін тощо, але в більшості випадків їх дія була обмеженою і нетривалою.

К. А. Гельвецій наголошував на провідній ролі чуттєво-емоційного компоненту людської сутності та на системоутворюючій і оптимізуючій функції приватного інтересу. Проте така “еґоїстична мораль” була заснована на загальнолюдських моральних цінностях і передбачала не загострення міжіндивідної та міжгрупової конкуренції, а навпаки, гуманізацію і гармонізацію стосунків між всіма членами суспільства на основі зближення й узгодження їх потреб, інтересів, світоглядно-моральних орієнтуєрів. Зокрема, Гельвецій вважав, що людина мусить керуватися і дійсно керується у повсякденному житті насамперед здоровим глуздом, а “про вислів “здоровий глузд” можна сказати те ж саме, що й про слова “освічена гуманність”. Гуманність, у свою чергу, містить в собі насамперед принцип справедливості [4].

Д. Дідро, на відміну від інших згаданих вище французьких просвітників, був прихильником теорії вродженого морального почуття (значною мірою поділяючи погляди англійського просвітника, автора однієї із концепцій сенсуалістично-альтруїстичної етики Шефтсбері) і вважав найважливішими ті мотиви людської діяльності, які засновані на прагненні до доброчесності, взаємної любові й підтримки. Всі різновиди впливу життєвих обставин на особистість можуть, на його думку, лише пригнічувати ці загально родові нахили або сприяти їх розвитку та реалізації, але не змінювати їх сутність. Водночас Дідро вважав, що людина є “всього лише простою пасивною машиною, зняряддям різних мотивів, що рухають її, вона не лише не вільна, а й не здійснила жодного вчинку, який безпосередньо впливав би із рішення її волі”, діючи немов механізм-автомат [5]. Таке цілковите позбавлення людини свободи волі спотворювало розуміння специфіки її життєдіяльності, що згодом було використано для обґрунтування й захисту численних біологізаторських, меркантилістських, прагматистських, патерналістських та особливо тоталітарно-ідеократичних теоретичних концепцій і практичних технологій соціального маніпулювання поведінкою і розвитком індивідів. У медичній же сфері така концепція була однією з причини виникнення уявлень про пасивну роль пацієнта як споживача медичних послуг, яка лише у другій половині ХХ ст. була змінена на сучасну теорію активної співпраці пацієнта з лікарем та особистої відповідальності за стан власного здоров'я.

На особливу увагу в контексті здійснюваного дослідження заслуговує творча спадщина наступника просвітників, видатного французького природознавця-еволюціоніста Ж.-Б. Ламарка. У книзі “Аналітична система позитивних знань про людину” він писав, що людина може бути як наймудрішою, найдобрішою, найблагороднішою, так і найжорстокішою,

найпідлішою і найбільш недалекоглядною істотою в світі. Усе залежить від того, наскільки схильності, звички й уподобання, що визначають характер життєвої активності особистостей та їх об'єднань в кожній окремій ситуації та впродовж всього їх існування, сформовані й керовані розумом і розсудком, та наскільки ці останні просвітлені пізнанням. Адже саме це визначає, якою мірою індивіди й колективи здатні передбачувати, усвідомлювати, оцінювати найближчі та віддалені наслідки вибору і реалізації одного з можливих варіантів своїх дій. “Людина, засліплена егоїзмом, виявляється недостатньо передбачливою навіть у тому, що стосується її власних інтересів: внаслідок своєї схильності видобувати насолоду з усього підвладного їй, ... внаслідок безтурботного ставлення до майбутнього та байдужості до подібних собі, вона неначе сама сприяє знищенню засобів до самозбереження і таким чином – винищенню свого виду” [6]. Позбавлені передбачливості, розважливості, здатності до самоконтролю й самокорекції поведінки внаслідок неуцтва й невихованості, такі особистості (і навіть цілі нації) здатні, якщо їх руйнівній діяльності не перешкоджає протидія зовнішніх сил, вплив законів, традицій і звичаїв, або ж якщо їм не пощастить опанувати нові засоби й способи діяльності, “величезні простори землі, колись надзвичайно родючі та щільно заселені різними живими істотами, перетворити на оголені, безплідні й мертві пустелі”. Те ж саме відбувається у взаємостосунках між індивідами та їх об'єднаннями різного рівня й типу, які прагнуть пограбувати, підкорити, пригнобити й визискувати одні одних, і навіть, засліплені фанатизмом, намагаються повністю винищити тих, хто відрізняється від них за культурно-етнічними, релігійними, класовими, ідеологічними чи іншими ознаками. “Можна, напевно, сказати, що призначення людини немов полягає в тому, щоб знищити свій рід, попередньо перетворивши земну кулю на непридатну для життя”.

Отже, Ламарк доводив, що людська активність неминуче набуває самовбивчого та руйнівного для навколишнього середовища характеру, якщо її суб'єкти не можуть вчасно оволодіти достатньо безпечними й ефективними методами, знаряддями і формами задоволення своїх потреб та сформувані на цій основі таку систему особистісних і соціальних стимуляторів та регуляторів життєдіяльності, яка дозволила б гармонізувати їх взаємодію із природно-соціальним оточенням. Головним засобом і способом оптимізації напрямків та темпів формування потребно-мотиваційної сфери, світогляду, здібностей особистостей і колективів Ламарк, як і його попередники просвітники, вважав розвиток науки, освіти й культури, які повинні забезпечити примноження знань про Всесвіт і людину та їх поширення у суспільстві. На жаль, у таких поглядах були наявні не лише позитивні та реалістичні компоненти, а й істотні недоліки, оскільки майже повністю ігнорувались підсвідомо-іраціональні аспекти людської сутності та поведінки, що зумовлювало однобічність і недостатню ефективність пропонованих програм зміни характеру індивідуальної та соціальної життєдіяльності й розвитку.

Підсумовуючи все сказане вище, можна сформулювати наступні висновки. Представники філософії Просвітництва вважали збереження фізичного і психічного здоров'я людини одним з головних завдань вдосконалення індивідуальної та суспільної життєдіяльності, а отже і одним

з пріоритетних напрямків науково-теоретичних досліджень. Досягнення представників цього історичного періоду у сфері визначення змісту, структури, механізмів практичної реалізації світоглядних і мотиваційних засад людської діяльності є достатньо вагомим підставою для подальшого вивчення творчої спадщини філософів Просвітництва з метою вдосконалення гуманітарного компоненту сучасної системи вищої медичної освіти.

Література:

1. Voltaire's writings from Philosophical Dictionary. – URL: <https://history.hanover.edu/texts/voltaire/>
2. François de La Rochefoucauld. Moral maxims and reflections. With an introd. and notes by George H. Powell. With a front. by N. Monsiau. – URL: <https://archive.org/details/moralmaximsrefle00larouoff/>
3. Julien Offray de La Mettrie. Man a machine. – URL: <http://bactra.org/LaMettrie/Machine/>
4. Claude Adrien Helvétius. A Treatise on Man: His Intellectual Faculties and His Education. – URL: https://books.google.com.ua/books?id=hKxBs-aR2hEC&redir_esc=y
5. Elisabeth de Fontenay. Diderot, Reason and Resonance. – URL: <https://archive.org/details/diderotreasonres000font/>
6. Jean-Baptiste Pierre Antoine de Monet de Lamarck. Zoological philosophy; an exposition with regard to the natural history of animals. – URL: https://archive.org/details/zoologicalphilos00lama_0

Гоцалюк А. А.,

Київський національний університет будівництва і архітектури,
goz_pravo@ukr.net

АКТУАЛІЗАЦІЯ ПРОБЛЕМИ ЗДОРОВ'Я ЛЮДИНИ НА ПОЧАТКУ ХХІ СТОЛІТТЯ

Теоретичні рефлексії соціофілософської активності, з огляду на організаційно-інструментальне функціонування, щодо удосконалення існуючої медичної допомоги населенню, невпинно змінюються.

Пильну увагу не тільки вчених, а й практичних лікарів, привертає філософський аналіз існуючих медичних практик. Продукування нового, дієвого щодо здоров'я людини, стало визначальною рисою сьогодення, та набуло практичного значення в медичних практиках сучасності в Україні.

Вічною філософською проблемою є феномен аксіологічного виміру людини як творіння Всесвіту. Людина творить себе, формуючи і свою духовність: "Людина створена таким чином, що враження і хвилювання сприймає за допомогою її тіла – видимої частини її істоти" – за вираженням І. Канта [1, с. 152].

Зародження основ громадянського здоров'я сягає сивої давнини, так в Древній Греції жив цілитель, філософ, вчений Гіппократ (460 – 350 рр. до